

ความกลัวความตายกับปรัชญาการเมือง โสเกรตีสกับความตายภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์¹

พิศาล มุกตารัตน์²

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา หนึ่ง แนวคิดในเรื่องความกลัวความตายสร้างให้เกิดความรู้ในความรู้ทางปรัชญาการเมืองของโสเกรตีสขึ้นมาได้อย่างไร สอง เพื่อศึกษาอิทธิพลทางความคิดในเรื่องความกลัวความตายของโสเกรตีสที่ส่งอิทธิพลต่อความคิดทางปรัชญาการเมืองในยุคต่อมา ส่วนรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยใช้เชิงคุณภาพ ในรูปของการคัดเลือกเอกสารที่เป็นต้นฉบับเดิมของนักปรัชญาการเมือง (original text) และบทความ ตำรา หนังสือในรูปของเอกสารชั้นรอง (secondary text) ของนักปรัชญาและนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ผ่านรูปแบบการศึกษาในลักษณะของการตีความด้วยอย่างละเอียด (close text reading) ประกอบกับรูปแบบการศึกษาในเชิงวิเคราะห์บริบท (contextual analysis)

ผลการวิจัยพบว่าหนึ่ง โสเกรตีสได้สร้างความรู้เพื่อเผชิญหน้ากับความตาย คือความรู้ที่แยกสภาวะการดำรงอยู่ของมนุษย์ออกเป็นสองส่วน คือในส่วนของร่างกายและจิตวิญญาณ ผลจากความรู้ในเรื่องความกลัวความตายทำให้สามารถเผชิญหน้ากับความตายได้อย่างกล้าหาญและสง่างาม โสเกรตีสพิจารณาความรู้ที่เกิดขึ้นจากความกลัวความตาย คือความรู้ที่ทำให้ผู้รู้หลุดพ้นไปจากความกังวล การให้ความสำคัญแก่ทางร่างกายหรือสังขาร ที่นอกจากจะเป็นสิ่งที่คอยขัดขวาง เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงแบบของความรู้และคุณธรรมในช่วงที่บุคคลยังมีชีวิตอยู่ ความตายจึงเป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญในฐานะการปลดปล่อยและให้จิตวิญญาณเป็นอิสระจากพันธนาการของร่างกาย ขณะที่จิตวิญญาณไม่เป็นที่เสื่อมสลายและดับสูญไปเหมือนกับร่างกาย ความเป็นอมตะของจิตวิญญาณจึงเป็นสิ่งที่มีความรู้และเป็นสิ่งที่ช่วยให้นักปรัชญาเผชิญหน้ากับความตายเพื่อปลดปล่อยวิญญาณให้เป็นอมตะ สองความรู้เกี่ยวกับความกลัวความตายของโสเกรตีสสร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและสร้างรูปแบบใหม่ทางปรัชญาการเมืองของกรีกโบราณ ตั้งแต่ปรัชญาการเมืองของเพลโตในความรู้เชิงทวิลักษณ์การแยกขาดของโลกของความรู้ เหตุผลกับโลกของอารมณ์ ความอยากและความรู้สึก ที่เป็นเกณฑ์ใช้แบ่งผู้ปกครองออกจากผู้ใต้ปกครอง อิทธิพลที่เกิดขึ้นกับคริสตศาสนาและนักเทววิทยาในยุคกลางในเรื่องของมรณสักขีและการแบ่งอาณาจักรทางโลกกับอาณาจักรของพระเจ้า

คำสำคัญ : ความกลัวความตาย ความเป็นอมตะของจิตวิญญาณ โสเกรตีส ปรัชญาการเมือง ประชาธิปไตยเอเธนส์

¹ดัดแปลงมาจากรายงานวิจัย ‘ความกลัวความตายกับปรัชญาการเมือง’ โดยทุนอุดหนุนการวิจัยวิชาการประจำปี 2560 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

²รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

e-mail : dionysussiam@gmail.com

The Fear of Death and Political Philosophy ; Socrates and Athenian Democracy

Abstract

The aims of research ; Firstly, is to survey the fear of death which causes the knowledge of dying derived from political philosophy of Socrates. Secondly, the enormous influence about the knowledge of dying were pass through by later philosophers and became a philosophical tradition. This research uses qualitative method ; by the way of close textual interpretation and a contextual understanding. Documentary were selected both from original texts and secondary text which were written by classical scholars and experts.

The study finds that Socrates as a man who invented the knowledge of dying. The knowledge was divided a human soul into two realm. The first realm is the body, the other realm is the soul. He gave a priority to the soul ; because of it immortality. While the body was perished and impermanent. Thus, the real philosopher is a man who practices of dying while he is alive. Socrates acted bravely and calmly when he faced with death sentence. He had a thought that death will be liberate human from slave of the body while a person still alive and unchained the soul. This made the soul grasped the truth or real knowledge. Socrates was recognized as a man who fought courageously and firmly to defend his principle and righteousness till his last breath. Secondly, Socrates as a philosopher who invented the knowledge of immortal soul. The new knowledge had changed the way a man had a relationship to his soul. Especially in Plato's philosophy which clearly separated the realm of knowledge, reason from the realm of senses and emotion ; which proceed in the idea of Dualism. The knowledge of immortal soul was passed from Plato to the Christian church theology and philosophy. The influence gave birth to the idea and practice of martyr which divided sharply between the city of man and the city of God.

Keywords : Socrates, Fear of Death, Political Philosophy, Soul Immortality, Athenian Democracy

บทนำ

ในเบื้องต้นนครรัฐเอเธนส์มีชื่อเสียงและเกิดการยอมรับในฐานะดินแดนที่ให้กำเนิดและวางรากฐานให้แก่แนวคิดรูปแบบ สถาบันและกระบวนการประชาธิปไตยขึ้นมาอย่างเป็นระบบแห่งแรกของโลก³ ได้รับการยกย่องและชื่นชมว่าเป็นต้นแบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในการที่สมาชิกผู้มีสถานะเป็นพลเมืองใช้ความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ทำหน้าที่ปกครองบริหารนครรัฐ จนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวเอเธนส์และอารยธรรมกรีกยุคคลาสสิก กลายมาเป็นตัวแบบได้รับการยกย่องและชื่นชมจากผู้คนในยุคหลังในฐานะของการปกครองที่ยังคงเป็นแรงบันดาลใจเมื่ออ้างถึงระบอบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามในข้อเท็จจริง การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์ ไม่ได้สร้างความสงบสุขให้กับนครรัฐเอเธนส์เหมือนอย่างที่หลายคนรับรู้และเข้าใจ ตรงกันข้ามประชาธิปไตยนครรัฐเอเธนส์กลับประสบกับความวุ่นวาย ความไม่สงบและเผชิญหน้ากับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทางการเมืองต่างๆอยู่บ่อยครั้ง เกิดความไม่มั่นคงและไร้เสถียรภาพทางการเมือง ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองของนครรัฐเอเธนส์ต้องแกว่งไปมาระหว่างความเป็นประชาธิปไตย อนาธิปไตย และระบอบเผด็จการสลับกันไปมาอยู่บ่อยครั้ง จนกระทั่งถูกปกครองโดยสามสิบทรราชย์ (Thirty Tyrants)⁴ เมื่อประชาธิปไตยเสื่อมความนิยมลงในนครรัฐเอเธนส์ที่เป็นดินแดนที่ให้กำเนิดมันเอง ภายหลังจากนครรัฐเอเธนส์ความเป็นภาพลักษณ์จนถึงประชาธิปไตยในฐานะระบอบการปกครองดูเหมือนว่าจะไม่ได้รับความนิยมและชื่นชม ในฐานะแม่แบบของระบอบการปกครองจากนักปรัชญาการเมือง รัฐบุรุษ ผู้ปกครองและนักการเมืองในยุคต่อมา ไม่ว่าจะเป็นช่วงโรมัน ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการและการปฏิวัติและการประกาศอิสรภาพที่นำไปสู่การสถาปนาประชาธิปไตยขึ้นในอเมริกา ทางฝ่ายรัฐบุรุษผู้สร้างชาติ (Founding Fathers) มีความโน้มเอียงไปชื่นชมและเอาแนวคิดและระบอบการปกครองในแบบผสม (mixed regime) และระบอบสาธารณรัฐ (Republicanism) ที่มีโรมันเป็นต้นแบบมาประยุกต์ใช้สร้างและออกแบบระบอบการปกครองใหม่เสียมากกว่า นอกจากนี้ประชาธิปไตยนครรัฐเอเธนส์ได้ตัดสินใจลงโทษประหารชีวิตนักปรัชญาถึงสองคน ได้แก่โสเครตีสและอนักซาโกรัส (Anaxagoras) และโสคนาฏกรรมในรูปแบบดังกล่าวเกือบเกิดซ้ำรอยกับอริสโตเติล โดยตัวของอริสโตเติลเองเลือกที่จะหลบหนีออกจากนครรัฐเอเธนส์

โสเครตีส/เพลโตกับปรัชญาว่าด้วยความพยายามในการเอาชนะความกลัวความตาย

สำหรับโสเครตีสปรัชญามันคือการใช้ชีวิต (way of life) ที่เกิดจากความหลงใหลและอุทิศตัวให้มันตลอดชีวิต เพื่อการหลุดพ้น สังเกตว่าการมีชีวิตในทางแสวงหาและถ่ายทอดทางปัญญาของโสเครตีสเป็นการกระทำผ่านบทสนทนาและการพูดที่ผ่านมาจากอวัยวะอย่าง ‘ปาก’ ในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่ถูกใช้ในการสนทนา และในวาระสุดท้ายโสเครตีสใช้ ‘ปาก’ ดื่มยาพิษที่มาจากต้นเฮมล็อกเพื่อจบชีวิตตนเอง

การเมืองแห่งความรู้ ซึ่งความรู้ในความหมายของนักปรัชญาการเมืองกรีกโบราณคือ การรู้จักตนเอง (know thyself) เป็นคติพจน์มาจากมหาวิหารเดลฟี มีนัยบ่งบอกถึงความรู้ ปัญญาและความสุขผ่านการที่บุคคลรู้จักควบคุมตนเองผ่านการปกครองตัวเอง โดยจะปกครองตนเองได้นั้นบุคคลผู้นั้นต้องผ่านมาทางจิตวิญญาณโดยให้ส่วนที่เป็นความรู้ มีอำนาจ

³ อาจจะมีข้อโต้แย้งว่าในหมู่คณะนักบวช หรือในที่ประชุมของชนเผ่าสมัยโบราณใช้รูปแบบและวิธีการประชาธิปไตยเช่นเรื่องของความเท่าเทียมของผู้เข้าประชุม เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ให้ความเคารพต่อสิทธิในการแสดงออกและการตัดสินใจ แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงรูปแบบและวิธีการที่อาจใช้ปฏิบัติกันอยู่ในสถาบัน พื้นที่และกลุ่มคนที่มีสมาชิกและจำนวนไม่มาก เป็นเพียงกลุ่มคน ไม่กระจายตัวและขยายใหญ่ในเรื่องของพื้นที่และจำนวนผู้คนเหมือนกับประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์ โปรดดู John Keane. (2009). The Life and Death of Democracy. London : Simon & Schuster UK Ltd.

⁴ ที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางคือการปกครองด้วยสามสิบทรราชย์ (Thirty Tyrants) ภายหลังจากที่นครรัฐเอเธนส์พ่ายแพ้ในสงครามเพโลพอนนีเซียน (Peloponnesian War) กับทางนครรัฐสปาร์ตาโดยคณะผู้ปกครองในรูปแบบอนาธิปไตยได้รับการสนับสนุนและแต่งตั้งมาจากทางนครรัฐสปาร์ตา ในช่วงที่คณะปกครองมีอำนาจทางการเมืองอยู่แปดเดือนได้ลงมือกวาดล้างผู้นิยมและสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย ขณะที่ฝ่ายประชาธิปไตยจำนวนมากจำเป็นต้องอพยพหนีจากนครรัฐเอเธนส์

สูงสุด ด้วยการปกครองจิตวิญญาณส่วนอื่นๆซึ่งได้แก่ส่วนของความกล้าหาญและส่วนของความอยากหรือกิเลสตัณหา มีปรากฏในบทสนทนา ‘Phaedo’ ทางด้านเพลโตให้โสเครตีสสนทนากับ ‘Cebes’ ในเรื่องของจิตวิญญาณว่า

‘เมื่อจิตวิญญาณและร่างกายอยู่ด้วยกัน ธรรมชาติมีการบัญชาให้ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ได้ปกครอง ถูกปกครองอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นผู้ปกครอง เป็นเจ้านาย สิ่งเหล่านี้ก็เหมือนกับเทพเจ้า (the divine) และมนุษย์ (the mortal) ใช้หรือไม่ ท่านคิดว่า ธรรมชาติของเทพเจ้าคือการปกครองและเป็นผู้ชี้แนะ ขณะที่มนุษย์เป็นผู้ได้ปกครอง ถูกปกครองใช่หรือไม่...แน่นอนว่าจิตวิญญาณก็เหมือนกับเทพเจ้า ร่างกายก็เป็นเหมือนกับมนุษย์...จิตวิญญาณส่วนใหญ่ก็เหมือนกับเทพเจ้า มีเป็นอมตะ มีปัญญา สร้างให้เกิดความเป็นเอกภาพและไม่เสื่อมสลายยังคงสภาพเดิมอยู่เสมอ ขณะที่ร่างกายคือมนุษย์ เป็นปุถุชนคนธรรมดา มีความหลากหลายของรูปแบบ แต่เสื่อมสลายและไม่อาจคงสภาพเดิม’⁵

ปรัชญาของโสเครตีสจึงเป็นความรู้ที่ให้จิตวิญญาณในส่วนที่เป็นปัญญา สามารถเข้าถึงความรู้ในรูปของแบบ (Form) เป็นความรู้ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดำรงอยู่อย่างถาวรแตกต่างไปจากความรู้ที่ได้มาหรือเข้าถึงด้วยการใช้ผัสสะที่เปลี่ยนแปลง ไม่น่าเชื่อถือและไม่มีแน่นอน ซึ่งมาจากธรรมชาติที่ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดและเงื่อนไขจากตัวบุคคล เวลาและสถานที่ การใช้ผัสสะการรับรู้ (senses) นอกจากไม่น่าเชื่อถือแล้ว มันยังมีความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งความต้องการ ความกลัวดังที่ เกิดและดับไปเหล่านี้ขัดขวางและเป็นอุปสรรคไม่ให้บุคคลเข้าถึงความรู้ที่แท้จริงได้ ผัสสะและร่างกายเป็นสาเหตุที่นำมนุษย์ ไปสู่ความขัดแย้งเหมือนที่เพลโตให้โสเครตีสพูดถึงว่า

‘ผัสสะสร้างให้เราเกิดความต้องการ ความอยากปรารถนา ความกลัว มายาคติทุกประเภทและสิ่งที่ปราศจากสาระ เสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ในความจริงและที่ปรากฏไม่เคยมีความคิดประเภทใดที่ถือกำเนิดมาจาก (การรับรู้) ร่างกาย มีเพียงแต่ร่างกายและความต้องการของมันทำให้เกิดสงคราม ความขัดแย้งและการรบราฆ่าฟันกัน ตีกงสงคราม ทั้งหลายมีสาเหตุมาจากความต้องการที่จะครอบครองความมั่งคั่ง ร่างกายและการที่เราตามใจมันคือสิ่งที่ทำให้เราต้องตกเป็น ทาสมัน...และเป็นสิ่งที่เป็นอุปสรรคให้มนุษย์เข้าไม่ถึงปัญญา’⁶ ความรู้ในเชิงที่ว่าวิญญาณเองมีความแตกต่างไปจากร่างกาย (body) ตั้งแต่ร่างกายเองเป็นที่กักขัง เป็นสถานที่อยู่อาศัยชั่วคราวของจิตวิญญาณในช่วงที่บุคคลยังมีชีวิตอยู่ ร่างกายเกิดการ เน่าเปื่อยสูญสลายไปตามกาลเวลา ตรงกันข้ามกับวิญญาณที่เมื่อปลดปล่อยตัวเองออกจากร่างกายแล้วก็มีความเป็นอมตะ (immortality) หรือความกลัวความตายนามมนุษย์มาสู่ความรู้ในความเป็นอมตะ ความตายจึงถูกนักปรัชญาและผู้เป็นศาสดา อธิบายว่า เป็นเพียงช่วงระยะเวลา ‘การเปลี่ยนผ่านของวิญญาณ’ (transformative) เพื่อไปสู่โลกอื่น หรืออาจเป็น ‘กระบวนการของเปลี่ยนรูปเปลี่ยนร่าง’ (reincarnation/metempsychosis) เหมือนอย่างที่โสเครตีสบรรยายไว้ในบท สนทนา ‘Apology’ ว่า ‘ความตายเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม มันอยู่ระหว่างสองสภาวะ อย่างแรกความตายเป็นสิ่งที่ไม่มีอะไรเลย ไม่มี การรับรู้ในสิ่งใดเลย หรือมันเป็นสิ่งที่เราพูดกันมาว่าความตายคือการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนที่วิญญาณจากอีกที่หนึ่งไปสู่อีก ที่หนึ่ง’⁷

ส่วนการกล้าเผชิญหน้ากับความตายอย่างกล้าหาญด้วยสติปัญญาของโสเครตีสมาจากความคิดที่คาดหวังไว้อย่างดีว่า มีอนาคตได้รอคอยมนุษย์อยู่ภายหลังจากความตาย⁸ ความตายนามมนุษย์ไปสู่การเกิดใหม่ มีชีวิตใหม่เป็นครั้งที่สอง (second existence)⁹ เหมือนอย่างที่โสเครตีสอธิบายถึงชีวิตหลังความตายในดินแดนนรกภูมิ หรือ ‘Hades’¹⁰ และเป็นกิจกรรมของนัก ปรัชญาที่ต้องปลดปล่อยวิญญาณให้เป็นอิสระหรือแยกมันออกจากร่างกาย¹¹ ซึ่งในความหมายของโสเครตีสปรัชญาก็คือการ

⁵Plato. (1999). Phaedo. Translated with an Introduction and Notes by David Gallop. Oxford : Oxford University Press : 80A-B.

⁶Plato. Phaedo : 66C-D.

⁷Plato. (1997). Apology. In Plato : Complete Works. Edited, with Introduction and Notes, by John M. Cooper. Associate Editor D.S. Hutchinson. Indianapolis : Hackett Publishing Company : 40C-D. ยังมีเนื้อหานั้นทำนองใกล้เคียงกันในบทสนทนา Phaedo : 64A.

⁸Plato. Phaedo : 63C.

⁹Numa Denis Fustel de Coulanges. (2006) The Ancient City. New York: Dover Publications, Inc.,p.15

¹⁰โปรดดูการเดินทางของจิตวิญญาณในดินแดนนรกภูมิได้ในบทสนทนา The Republic ในเล่มที่สิบว่าด้วยปกรณัมของเออร์ (myth of Er)

¹¹Plato. Phaedo : 67D.

ดูแลจิตวิญญาณ เนื่องจากจิตวิญญาณเป็นเพียงสิ่งเดียวที่จะเข้าถึงความรู้ ความจริง ความสวยงามและความยุติธรรมหรือโลกของแบบได้ รวมไปถึงความสามารถในการรับมือและเผชิญหน้ากับความตายอย่างกล้าหาญและมีความสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและความแตกต่างในเรื่องของความกลัวความตายที่มีผลต่อการเกิดของความรู้ทางด้านปรัชญาการเมืองของโสเครตีส ในฐานะตัวแทนของปรัชญาในยุคคลาสสิกกับสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางความคิดในเรื่องความกลัวความตายของโสเครตีสที่ส่งอิทธิพลต่อความคิดทางปรัชญาการเมือง

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งเป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยมีการแยกออกเป็นการวิจัยเอกสารชั้นต้น ได้แก่งานเขียนของนักปรัชญาการเมือง โสเครตีสมีเนื้อหาความคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของควายตาย (original text/canon) และการเกิดขึ้นของปรัชญาการเมือง โดยมีรายละเอียดประกอบด้วยบทสนทนา Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus และ The Republic โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อความพยายามในการศึกษาความหมายโดยนัย (connotation/implication meaning) ที่ซ่อนอยู่ในงานเขียนคลาสสิก (esoteric) ประกอบเข้ากับการศึกษางานเขียนในลักษณะของการตีความ (interpretation text/secondary text) ถือเป็น การวิจัยเอกสารชั้นรอง ของนักวิชาการทางด้านปรัชญาการเมืองคลาสสิก ซึ่งเป็นการตีความหลักมาใช้อธิบายประกอบเพื่อทำความเข้าใจในตัวเนื้อหา (understanding) และความหมาย (meaning) ของตัวเนื้อหาหลัก ซึ่งเป็น ‘การตั้งวางตัวบทภาพในบริบทที่เหมาะสม’ (locate a text within its appropriate context)¹² นอกจากนี้ยังได้ใช้รูปแบบของการศึกษาในเชิงบริบท (contextual) เฉพาะอย่างยิ่งบริบทแวดล้อมในทางความคิดและภูมิปัญญา (idea/concept and intellectual) ในรูปแบบของการวิเคราะห์เหตุการณ์ เงื่อนไขและปัจจัยในทางประวัติศาสตร์เพื่อเป็นการเสริมความเข้าใจในตัวเนื้อหา ค้นหาความหมายดั้งเดิมที่ดำเนินอยู่ภายใต้บริบทพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ระหว่างนักปรัชญาการเมืองกับเหตุการณ์ทางสังคมการเมือง ตลอดจนเจตจำนง (intention) ของการสร้างความรู้ของนักปรัชญาแต่ละคนด้วย โดยผู้วิจัยจะนำแนวคิดในการวิเคราะห์ตีความบริบทของนักประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ลีโอ สเตร้าส์ (Leo Strauss)

ผลการวิจัย

ความตายของโสเครตีสกับกำเนิดของปรัชญาการเมือง

ความตายของโสเครตีสมาจากการพิจารณาตัดสินคดีของศาลลูกขุนเอเธนส์ ว่าเขามีความผิดด้วยข้อกล่าวหาที่มีพฤติกรรมที่สร้างความเสื่อมเสียให้แก่เยาวชน (corrupt the youth) ร่วมกับการปลุกฝังสร้างค่านิยมใหม่ในเรื่องของความเชื่อ (new piety) ส่วนทางด้านของโสเครตีสเองไม่อาจที่จะใช้คำพูดเพื่อแก้ต่างคดี (defence speech) เพื่อให้คณะลูกขุนเกิดความเห็นด้วยคล้อยตาม ในอีกแง่มุมหนึ่งโสเครตีสไม่ใช้รูปแบบทางวาทศิลป์ (rhetoric) มาเป็นเครื่องมือของการพูดเพื่อโน้มน้าวชักจูง (persuasion) ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาปฏิเสธมันมา แต่โสเครตีสสนใจเลือกที่จะใช้ความรู้ (knowledge) หรืออยู่ในรูปของ

¹²Quentin Skinner. (2010). The Foundations of Modern Political Thought. Volume 1 : The Renaissance. Cambridge : Cambridge University Press.,p.xiv.

การสนทนา (dialectic) มากกล่าวต่อหน้าคณะลูกขุนเพื่อแก้ข้อกล่าวหาและให้ความรู้ให้การศึกษาที่ถูกต้องแก่ผู้ฟังจำนวนมาก¹³

ทางฝ่ายของลูกขุนที่มีจำนวนมากต้องการฟังถ้อยคำที่โสเครตีสใช้แสดงเพื่อชักจูงโน้มน้าวให้ตัวเองพ้นจากข้อกล่าวหา ฝ่ายลูกขุนไม่ได้สนใจว่าสิ่งที่โสเครตีสกล่าวออกมานั้นเป็นความรู้หรือความจริงแต่อย่างไร ประเด็นในข้างต้นอาจนำมาวิเคราะห์ได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความล้มเหลวของโสเครตีส¹⁴ โสเครตีสเลือกที่จะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะของนักปรัชญา (philosopher) ผู้ถือความรู้มาก่อนความคิดเห็นไม่เหมือนอย่างกับฝ่ายนักพูดหรือนักวาทศิลป์และกลุ่มโซฟิสต์ (sophists) ที่มีความสามารถปรับเปลี่ยนให้ความคิดเห็นไหลไปตามบริบทและสถานการณ์รวมถึงตัวผู้ฟัง ซึ่งตัวของความเป็นนักปรัชญาเองนั้นร่วมหลงใหลอยู่กับความรู้ที่สากลหรือมีความเป็นนิรันดร์ (eternal idea/idea of ideas) มีชีวิตในแบบของการแสวงหาสิ่งที่สมบูรณ์แบบ ที่ชีวิตในโลกนี้อาจจะให้ได้ จึงต้องไปหาในชีวิตภายหลังความตายผ่านจิตวิญญาณที่เป็นอมตะ

โสเครตีสจึงตั้งใจเลือกความตายเพื่อให้ความรู้และตัวเองปรากฏอยู่เป็นอมตะ ในขณะที่การลงโทษตัดสินประหารชีวิตและความตายของโสเครตีสอาจเป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนถึงเรื่องความขัดแย้ง การปะทะกันไปจนถึงการให้ความสำคัญแก่สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างนักปรัชญากับชาวเมืองหรือผู้คนส่วนใหญ่ของชุมชนการเมือง อย่างเช่นนักปรัชญาสนใจและให้ความสำคัญกับความรู้และสิ่งที่อยู่เหนือเกินไปกว่าการรับรู้ผ่านร่างกายหรือผัสสะ รวมไปถึงการหันกลับมาตั้งคำถามกับการยึดใช้อยู่กับอายตนะ ขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจอยู่กับเรื่องของความสุขจากทางร่างกายและวัตถุ มัวแต่สะสมแสวงหาเงินทองแต่ละเลยเรื่องของคุณธรรม ความดีและความถูกต้อง ใช้ชีวิตส่วนใหญ่ยึดอยู่กับความเชื่อมากกว่าการตั้งคำถามเกิดความสงสัยเพื่อที่จะแสวงหาความรู้ที่แท้จริง ความขัดแย้งทางความคิดถึงขั้นที่ทางฝ่ายของชาวเมืองที่มีมักจะเป็นอริยมอยู่คนละฝั่งกับนักปรัชญาพร้อมที่จะลงทัณฑ์และถึงขั้นหยิบยื่นความตายให้กับนักปรัชญาอยู่เสมอ หากทางฝ่ายนักปรัชญาไปทำลายความเชื่อโดยประเด็นความขัดแย้งระหว่างนักปรัชญากับผู้คนส่วนใหญ่ได้พัฒนาจนกลายมาเป็นจารีตให้กับปรัชญาการเมืองอย่างน้อยก็ตลอดในยุคช่วงปรัชญาการเมืองยุคคลาสสิก¹⁵

บทสนทนาของเพลโตซึ่งประกอบด้วย ‘Apology’ ‘Crito’ ‘Euthyphro’ และของเซโนฟอน (Xenophon) อย่าง ‘Memoirs of Socrates’ ในลักษณะเสนอภาพลักษณ์ของโสเครตีสตั้งแต่การดำเนินชีวิตทั่วไปในแบบเรียบง่ายเพื่อให้เกิดความต้องการปรุงแต่งน้อยที่สุด รู้จักรับผิดชอบทำหน้าที่ของการเป็นพลเมืองและดำรงตนในฐานะบุคคลผู้ใช้และอุทิศชีวิตให้กับปรัชญามุ่งแสวงหาความรู้ เมื่อรู้แล้วก็ยังอุสาหมีน้ำใจเอื้อเฟื้อส่งผ่านความรู้ไปยังบุคคลอื่นๆ ทั้งผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและบุคคลอื่นๆที่โสเครตีสพบเห็นอย่างไม่เลือกหน้า¹⁶ ภาพลักษณ์ของโสเครตีส (figure of Socrates) ผ่านคำอธิบายของซีโนฟอน เมื่อเปรียบเทียบกับโสเครตีสในบทสนทนาของเพลโต บทบาทและพันธะกิจของการเป็นนักปรัชญาของเขาไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดที่เป็นนามธรรมหรือในรูปของทฤษฎีที่มีเนื้อหายากแก่ความเข้าใจ โสเครตีสในบทบาทของนักปรัชญา คือสิ่งปกติที่พบเห็นได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความเป็นอยู่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนผ่านการสนทนา พูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความ

¹³ความแตกต่างระหว่างรูปแบบวิภาษวิธี (dialectic) กับวาทศิลป์ (rhetoric) แบ่งเป็นเรื่องของเป้าหมาย (purpose) วิภาษวิธีต้องการทดสอบความถูกต้องในการถกเถียง ส่วนวาทศิลป์เป็นการปกป้องความคิดของตนเอง เรื่องของผู้ปฏิบัติใช้ (practitioner) วิภาษวิธีต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านทำให้เหตุผล ส่วนวาทศิลป์พลเมืองทั่วไป เรื่องของวิธีการ (method) วิภาษวิธีใช้วิธีการตั้งคำถามและตอบ ส่วนวาทศิลป์ใช้การพูด (speech) ประเด็น (issue) ที่วิภาษวิธีสนใจเป็นเรื่องทั่วไป ส่วนวาทศิลป์เป็นประเด็นเฉพาะ ส่วนเรื่องของผู้ฟัง (audience) วิภาษวิธีเป็นกลุ่มเล็ก ส่วนวาทศิลป์พูดต่อหน้าคนจำนวนมาก ส่วนการพิสูจน์ความถูกต้อง (proof) วิภาษวิธีใช้การโต้เถียง ส่วนวาทศิลป์ใช้ทั้งการโต้เถียง บุคลิกและอารมณ์ (ผู้สนใจโปรดดูรายละเอียดได้ใน James A. Herrick. The History and theory of Rhetoric : An Introduction. 6th edition. New York : Routledge.

¹⁴บทสนทนา Apology เป็นบทสนทนาเดียวที่ทางโสเครตีสสนทนากับผู้ฟังจำนวนมากหลายคน ประเด็นที่มีความน่าสนใจคือการพูดกับคนหมู่มากหรือการพูดกับสาธารณะชนนั้นมีรูปแบบและใช้วิธีการที่มีความแตกต่างไปจากการสนทนาที่เกิดขึ้นกับคู่สนทนาเพียงคนเดียวหรือแค่เพียงไม่กี่คนเท่านั้น ที่เรียกว่า ศิลปะของวิภาษวิธี (art of dialectic) ขณะที่การพูดท่ามกลางคนหมู่มากดำเนินผ่านศิลปะในเชิงสุนทรพจน์เพื่อเป้าหมายในการโน้มน้าวและชักจูงผู้ฟังให้มีความคิดเห็นด้วยคล้อยตามผู้พูด (political art of speech)

¹⁵อริสโตเติลก็เป็นหนึ่งในนักปรัชญาที่ขัดแย้งกับความคิดของชาวเอเธนส์ แต่เขาเลือกที่จะหลบหนี

¹⁶การสนทนาเพื่อตรวจสอบความรู้และคุณธรรมของพลเมืองชาวเอเธนส์ของโสเครตีส อาจนำไปเปรียบเทียบกับพระพุทธรเจ้าที่อยู่ร่วมสมัยกันภายหลังจากที่พระองค์ให้ตรัสรู้และตัดสินใจเดินทางออกไปเผยแผ่ธรรมแก่บุคคลต่างๆ ส่วนความแตกต่างน่าจะอยู่ที่โสเครตีสจบลงที่การถูกตัดสินลงโทษให้ดื่มยาพิษ แต่พระพุทธรเจ้าไม่ต้องเจอชะตากรรมเดียวกับโสเครตีส

คิดเห็น ซึ่งการดำเนินชีวิตในแบบปกติทั่วไปของโสเกรตีสเองเป็นสิ่งที่มีความเรียบง่าย (fully simple life) มีระเบียบ วินัยและคุณธรรม ใช้ชีวิตอย่างรู้เท่าทันกิเลสตัณหา อยู่กับตัวตนที่เหนือกว่าซึ่งเป็นตัวตนทางจิตวิญญาณ โสเกรตีสจึงอยู่ในฐานะตัวแบบการมีและใช้ชีวิตในทางปัญญา มีความรู้ (philosopher as a way of good life) นอกจากนี้กิจกรรมในทางปัญญาของโสเกรตีสก็เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการดูแลตนเอง (care of the self) ที่เชื่อมโยงไปสู่การดูแลบุคคลอื่น (care for the others) ที่ต่อมานักปรัชญาคนสำคัญของกลุ่มสโตอิกในช่วงโรมันอย่างเซเนกา (Seneca) กล่าวว่าหากต้องการให้ตัวเองมีชีวิตอยู่ (ที่ดี) ก็จะต้องมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่นด้วย

พฤติกรรมและการปฏิบัติตนของโสเกรตีสที่ได้รับการบันทึกทั้งจากสานุศิษย์และเพื่อนอย่างเพลโตและเซโนฟอนสะท้อนถึงความคิดทางปรัชญาของโสเกรตีส โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดทางการเมือง หรือความรู้ทางการเมืองในรูปแบบของปรัชญาการเมือง ซึ่งเป็นความรู้ที่ทำให้โสเกรตีสต้องทะเลาะกับชาวเอเธนส์ เฉพาะอย่างยิ่งกับคนส่วนใหญ่ที่ถือกฎหมายในสถานะของลูกขุน ตัดสินคดีความนำมาสู่การตัดสินลงโทษโสเกรตีสด้วยการดื่มยาพิษ ‘hemlock’ เป็นเหตุการณ์นำไปสู่การจบชีวิตของโสเกรตีส แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นตำนานของโสเกรตีสเองและความรู้ที่ผู้อื่นเขียนถึงโสเกรตีสในฐานะต้นแบบของความเป็นนักปรัชญา ส่วนในกรณีของเพลโตคือตัวอย่างที่ดีที่ได้รับแรงบันดาลใจจากโสเกรตีส

ความตายคือการปลดปล่อยจิตวิญญาณเป็นอิสระออกจากร่างกาย

เนื้อในที่แท้จริงของนักปรัชญา (genuine philosopher) จึงเป็นเรื่องของการปฏิบัติเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับความตาย¹⁷ ความตายเป็นสิ่งที่นำมาสู่การมีชีวิตใหม่ เป็นชีวิตที่จิตวิญญาณมีความบริสุทธิ์ คือได้ปลดปล่อยตัวมันเอง เป็นอิสระจากพันธนาการของร่างกายที่เคยกักขังจิตวิญญาณไว้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ความตายจึงไม่ใช่เรื่องที่น่าเกรงกลัวหรือต้องปฏิเสธรังเกียจมันเมื่อมันมาถึง ในทางกลับกันความตายเป็นเรื่องที่น่ายินดีสำหรับผู้รักในความรู้หรือนักปรัชญา ส่วนบุคคลผู้ที่มีความทุกข์ เป็นกังวลกับความตายโสเกรตีสมองว่ายังคงอยู่ในสภาวะของการยึดติด ให้ความสำคัญและมีความรักในร่างกายของตนมากกว่าจิตวิญญาณ อันเนื่องมาจากการเสพติดหรือใช้ชีวิตยึดติดอยู่กับเรื่องของวัตถุ ความร่ำรวยและความสะดวกสบายจึงยังไม่ใช่ผู้รักในปัญญา¹⁸

บุคคลที่ใช้ชีวิตโดยให้ความสำคัญและยึดติดอยู่กับเรื่องราวที่ตอบสนองความต้องการทางร่างกาย การเสพสุขทางผัสสะ โสเกรตีสพิจารณาว่ายังไม่มีคุณกล้าหาญ (bravery) ความรู้จักพอประมาณ (temperance/moderation) เพื่อสร้างให้เกิดจิตวิญญาณที่มีความยุติธรรม (justice) เกิดขึ้นมา เนื่องจากการใช้ชีวิตยังอยู่ในลักษณะของการเป็นสนามต่อสู้กันของกิเลสตัณหา ความต้องการเสพความรื่นรมย์ที่มาจากร่างกายไม่มีที่สิ้นสุดและไม่รู้จักเพียงพอ ซึ่งจะเป็นชีวิตที่มีความสุขไม่ได้เนื่องจากจะต้องดิ้นรนขวนขวายในการแสวงหาความรื่นรมย์มาบำรุงบำเรอความต้องการอยู่ตลอดเวลา ที่มันจะต้องถูกปกครองหรือควบคุมจากจิตวิญญาณในส่วนที่เป็นเหตุผลและความรู้

ความสำคัญและความน่าสนใจของโสเกรตีส ด้วยการเป็นนักปรัชญาที่ให้ความรู้แก่ผู้คนไม่เฉพาะในช่วงที่บุคคลมีชีวิตอยู่ ด้วยการปฏิบัติตนและมีชีวิตภายใต้การกำกับและชี้นำของคุณธรรม แต่ความรู้ของโสเกรตีสยังส่งผ่านให้ความรู้ไปถึงชีวิตภายหลังความตายอีกด้วย ที่น่าสนใจก็คือความรู้ในช่วงที่บุคคลมีชีวิตอยู่นั้นเป็นความรู้ที่ไม่อาจแยกออกจากความรู้ในชีวิตหลังความตาย

โสเกรตีสกล่าวในเชิงแนะนำสำหรับผู้เป็นนักปรัชญาแล้ว ความตายเป็นสิ่งที่ไม่มีที่น่าสะพรึงกลัวแต่อย่างไร ในทางกลับกันมันเป็นความสุขที่รอคอยเราอยู่ โดยจากสายตาของเพื่อนๆ คนใกล้ชิดและสานุศิษย์ที่ไปอยู่เป็นเพื่อนพูดคุยกับโสเกรตีส ทั้งบุคลิกท่าทีและคำพูดของโสเกรตีสแสดงออกมาอย่างชัดเจนว่าเขาเผชิญหน้ากับความตายอย่างสง่างามและปราศจากความตื่นกลัวว่า¹⁹

¹⁷‘those who practice philosophy aright are cultivating dying.’ Plato. (1999). Phaedo : 67e5)

¹⁸Plato. (1999). Phaedo : 68a-c.

¹⁹Plato. (1999). Phaedo : 58e.

‘ทำไมข้าพเจ้าคิดว่ามนุษย์ที่ใช้ชีวิตในทางปรัชญาอย่างจริงจัง จะเกิดความร่าเริงยินดีเมื่อต้องเผชิญหน้ากับความตาย พร้อมด้วยความหวังอันเต็มเปี่ยมว่า ภายหลังจากความตายจะได้พบกับความสุขอันมหัศจรรย์ในอีกโลกหนึ่ง...ข้าพเจ้าเกิดความเกรงกลัวว่าบุคคลอื่นที่ไม่ตระหนักถึงเป้าหมายของการฝึกฝนทางปรัชญาอย่างถูกต้องเหมาะสมนั้น มันก็คือการฝึกฝนในเรื่องของความตายที่กำลังคืบคลานเข้ามาและประสบบกับสภาวะในการเผชิญหน้ากับความตาย’²⁰

ต่อมาเนื้อหาของบทสนทนา Phaedo โสเครตีสได้กล่าวเชื่อมโยงปรัชญากับความตายที่จะมาถึงไว้ในลักษณะของความรู้ในเรื่องของการแยกจิตวิญญาณออกจากร่างกายว่า

‘...และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลผู้ฝึกฝนปรัชญาในแบบที่เคร่งครัดถูกต้อง เป็นบุคคลผู้มีความกระหายในการปลดปล่อยตนเอง เหมือนอย่างที่เราเคยกล่าวถึงมันมาก่อนหน้า มันคือหน้าที่หลักของความเป็นนักปรัชญา คือการปลดปล่อย (release) และการแยกจิตวิญญาณ (parting of soul from body) ออกจากร่างกาย’²¹ และความรู้ที่รวมไปถึงการปฏิบัติเพื่อแยกจิตวิญญาณออกจากร่างกายนั้นเป็นคุณลักษณะเฉพาะของนักปรัชญา กล่าวในอีกนัยหนึ่งคือคุณสมบัติที่ทำให้นักปรัชญามีความแตกต่างไปจากผู้คนทั่วไปนั่นเอง²²

ดังนั้นการเตรียมตนเองเพื่อเผชิญหน้ากับความตายที่จะมาถึงจึงเป็นเป้าหมาย (สูงสุดและสุดท้าย) เป็นรางวัลให้กับผู้ที่ฝึกตนเองให้มีชีวิตในทางปรัชญาโดยตลอด ปรัชญาจึงอยู่ในสถานะของการเอาชนะสิ่งที่มนุษย์มีความกลัวมากที่สุด คือการเอาชนะความกลัวความตายนั่นเอง และคำอธิบายของโสเครตีสที่บอกถึงความตายไม่ได้เป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัว แต่ให้พิจารณาว่ามันเป็นเพียงสภาวะของการที่จิตวิญญาณได้แยกออกจากร่างกายหรือเรือนร่าง (body) ไม่ได้อยู่รวมกันอีกต่อไป (communion) การแยกออกจากร่างกายของจิตวิญญาณ การทิ้งร่างกายนี้อาจทำให้ร่างกายนี้อาจตาย แต่จิตวิญญาณยังคงมีและดำรงอยู่ต่อไป เป็นการอยู่อย่างแยกเป็นอิสระ หรือจิตวิญญาณได้เกิดใหม่ มีชีวิตใหม่ซึ่งชีวิตใหม่นี้ไม่ต้องพึ่งพาร่างกายอีกต่อไป

ความตายจึงเป็นสิ่งที่ไม่สร้างความน่าสะพรึงกลัวให้แก่บุคคลผู้ที่มีการฝึกฝนและเตรียมพร้อมรับมือกับความตาย จึงเป็นที่แน่นอนและชัดเจนว่าปรัชญาของโสเครตีสและเพลโตคือความพยายามที่จะให้มนุษย์เอาชนะความกลัวความตายด้วยความรู้ไม่ใช่ความกลัวเหมือนคนทั่วไป อย่างไรก็ตามชีวิตในรูปแบบของการแสวงหาปัญญาหรือชีวิตของความเป็นนักปรัชญา กลับเป็นชีวิตที่ตกอยู่ในความอันตรายทุกยุคทุกสมัยและหมายเอาชีวิต ทำให้ชีวิตของนักปรัชญาจึงเป็นชีวิตที่อยู่ใกล้ชิดกับความตาย เนื่องจากธรรมชาติของความสงสัย การตั้งคำถามกับทุกสิ่ง แต่ในทางศาสนาและการเมืองตลอดจนความเชื่อหรือค่านิยมหลักที่ยึดโยงผู้คนส่วนใหญ่ของสังคมการเมืองไว้แล้วทุกสิ่งไม่ใช่เป็นเรื่องที่ถูกทำตายและตั้งคำถามได้²³ ดังจะสังเกตได้จากชะตากรรมของนักปรัชญาที่โดนผู้มีอำนาจทางศาสนาและอาณาจักรหรือเผด็จการใช้อำนาจให้หยุดกิจกรรมทางปัญญา มีการคุกคามในรูปแบบของการสั่งห้ามไปจนถึงการหมายเอาชีวิตกันเลยทีเดียว

สำหรับโสเครตีสบุคคลผู้ที่มีความรู้และฝึกฝนมาทางด้านปรัชญา ในฐานะผู้เป็นนักปรัชญาที่แท้จริง (genuine philosopher) ก็ย่อมที่จะเข้าใจถึงสภาวะในการเผชิญหน้ากับความตายได้ดี เนื่องจากนักปรัชญาให้คุณค่ากับเรื่องของโลกของแบบและความรู้และสิ่งที่เป็นจริง คือโลกที่ไม่มีวันเสื่อมสลายซึ่งก็คือเรื่องของจิตวิญญาณในขณะที่ร่างกายเป็นสิ่งที่ไม่มีและหาความแน่นอน มีหน้าข้ามี่แต่จะรบกวนและสร้างปัญหาให้กับนักปรัชญาอยู่เสมอ มันเป็นสิ่งที่คอยเป็นอุปสรรคและขัดขวางไม่ให้เข้าถึงความรู้และปัญญา ร่างกายจึงเป็นทั้งที่มาของการเกิดทั้งเรื่องของกิเลส ความอยาก ความต้องการตอบสนอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดติดและแสวงหาในทางวัตถุและทรัพย์สิน อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงความรู้ เนื่องจากการรับรู้

²⁰Plato. (1999). Phaedo : 64A. ‘all who actually engage in philosophy aright are practicing nothing other than dying and being dead’ ต่อมาในคำอธิบายเพิ่มเติม (explanatory notes) David Gallop ใช้คำว่า ‘process of dying and the state of being dead.’ เป็นที่น่าสนใจว่านักปรัชญาในศตวรรษที่สิบเก้าอย่าง ฟรีดริช นิทเชอ ผู้ที่ได้รับอิทธิพลความคิดของปรัชญากรีกคลาสสิกและมีความคิดในเชิงวิพากษ์ระบบปรัชญาของทั้งโสเครตีสและเพลโต เคยกล่าวในทำนองที่ว่าความตายที่ดีควรเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม (die at a right time)

²¹Plato. (1999). Phaedo : 67d-e.

²²Plato. (1999). Phaedo : 65a.

²³Allan Bloom. (1990). Giants and Dwarfs. New York : Simon and Schuster.,pp.250-251.

การใช้วียะและผัสสะทางร่างกายเพื่อแสวงหาความรู้เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ไม่มีความชัดเจน อยู่ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ขึ้นอยู่กับบุคคล สถานที่และเวลา

ต่อมาโสเครตีสยกตัวอย่างในเรื่องการรับรู้โลกภายนอกของมนุษย์ ผ่านการมองเห็นและการได้ยิน จากการที่สายตามองเห็นและหูของเราได้ยินมา เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเชื่อถือได้เสมอ คือปราศจากความเที่ยงตรง เป็นการรับรู้ที่ผ่านการปรุงแต่งที่มีความแตกต่างออกไปของวียะแต่ละคน²⁴ อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยทางด้านของอารมณ์ อายุ ร่างกายจึงเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและดูถูกเป็นสิ่งที่นักปรัชญาต้องการหลบหนี²⁵ ด้านของจิตวิญญาณเองทำหน้าที่ของมันได้ดีที่สุดเมื่อเป็นอิสระจากร่างกายเหมือนที่โสเครตีสบรรยายไว้ว่า

‘จิตวิญญาณมีเหตุผลที่สุด (ความรู้) เมื่อมันไม่โดนรบกวนทั้งจากการได้ยิน การมองเห็น อีกทั้งในเรื่องของความเจ็บปวดและความสุข แต่เมื่อใดก็ตามที่จิตวิญญาณดำเนินการโดยเพียงลำพังและเปิดโอกาสให้มันมากที่สุดโดยไม่เกี่ยวข้องกับร่างกาย หรือมีการเชื่อมโยงและติดต่อกันให้น้อยที่สุด จิตวิญญาณก็จะเข้าถึงความจริงได้’²⁶

ดังนั้นการที่จิตวิญญาณแยกออกมาจากร่างกายจึงเป็นโอกาสที่ความปรารถนาและการเตรียมการมาอย่างยาวนานในเรื่องของการฝึกฝนเพื่อรับมือกับความตายของนักปรัชญาได้บรรลุเสียที ความตายจึงเปรียบเสมือนเวลาของการรอคอยในการที่จิตวิญญาณสามารถเป็นอิสระหลุดพ้นจากพันธนาการและการจองจำภายใต้ร่างกาย หลังจากต้องอยู่ร่วมกันมา

‘มันไม่ได้เป็นอะไรที่มากไปกว่าการที่จิตวิญญาณ (soul) แยกตัวเองออกจากร่างกายและสภาวะความตายคือสิ่งดังกล่าว ร่างกายได้มาถึงการจาก (apart) ถูกแยกออกจาก (separated) จิตวิญญาณมาอยู่ตามลำพังโดยตัวมันเอง ส่วนจิตวิญญาณได้มาถึงการจาก ถูกแยกออกห่างจากร่างกายมาอยู่ตามลำพังโดยตัวมันเองเช่นเดียวกัน ความตายไม่ได้เป็นอะไรอย่างอื่นเลยนอกจากที่ได้กล่าวมานี้เท่านั้น’²⁷

การเป็นอิสระคือการปฏิเสธความต้องการของเรือนร่างหรือการไม่ตกเป็นทาสตกอยู่ภายใต้การควบคุมของร่างกายของเพลโตตั้งอยู่บนพื้นฐานในการมองร่างกายว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถไว้วางใจเนื่องมาจาก

-ร่างกายหรือเรือนร่างเป็นที่มาของกิเลส ความอยากและความปรารถนาในทางวัตถุ เป็นการแสวงหาและครอบครองที่ไม่มีวันเพียงพอ ยกตัวอย่างเรื่องของความอยากและความต้องการในเรื่องของทรัพย์สินเงินทอง หากบุคคลไม่รู้จักการควบคุมหรือรู้จักเรื่องของความพอดี การสะสมความมั่งคั่งและความร่ำรวยก็จะมีวันเพียงพอ

-การใช้ร่างกายหรือเรือนร่างผ่านอายตนะหรือผัสสะเพื่อรับรู้ (senses) เช่นตา หู จมูกและสัมผัสไม่มีความแน่นอน ไม่อาจเชื่อถือได้ทุกครั้งไป การรับรู้ผ่านอายตนะต่างๆ สำหรับเพลโตจึงไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง มันอาจเป็นเพียงความรู้สึกแต่ไม่ใช่ปัญญา ยกตัวอย่างเช่นกับรับรู้ในเรื่องของการสัมผัสในรูปของการรับรสชาตของอาหาร ที่แต่ละคนมีการรับรสชาตของอาหารแตกต่างกันออกไป ในลักษณะที่ไม่สามารถหารสชาตกลางหรือรสชาตที่ร่วมกันได้ หรือแม้ในแต่ละบุคคลการรับรู้รสชาตในแต่ละช่วงเวลาก็มีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับอารมณ์ สภาพร่างกาย

-ร่างกายเป็นการยึดติดกับวัตถุภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของวัตถุทรัพย์สิน เงินทอง ลาภยศชื่อเสียงและอำนาจ การปฏิเสธสิ่งที่ร่างกายกระตุ้นและการควบคุมความอยากที่มาจากร่างกายบุคคลผู้นั้นจะต้องใช้คุณธรรมทั้งในเรื่องของความกล้าหาญ การรู้จักประมาณตน (temperance) และความยุติธรรม ซึ่งถือเป็นคุณธรรม (virtue/arete) ของปรัชญาการเมืองกรีกโบราณเพื่อจะได้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข

²⁴ในบทสนทนา Protagoras โสเครตีสอธิบายถึงความแตกต่างในการรับรู้ผ่านอายตนะของแต่ละคน (senses)

²⁵Plato. (1999). Phaedo : 64e.

²⁶Plato. (1999). Phaedo : 65c-d. เพลโตให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณในการเข้าถึงความรู้และความจริง ตัวจิตวิญญาณจะต้องแยกออกมาจากพันธนาการของร่างกาย อย่างไรก็ตามความรู้ ความจริงที่เพลโตต้องการเห็นนั้นคงไม่เกิดขึ้นภายหลังจากชีวิตภายหลังความตายไปแล้ว การเข้าถึงความรู้และความจริงของจิตวิญญาณภายใต้ความหมายดังกล่าวนี้ มาจากการที่จิตวิญญาณสามารถปกครองหรืออยู่เหนือการควบคุมของร่างกาย ใช้จิตวิญญาณเป็นส่วนนำ ร่างกายในฐานะส่วนตาม

²⁷Plato. (1999). Phaedo : 64c.

โสเกรตีสเห็นว่าหากบุคคลผู้นั้นมีแต่ยึดติดอยู่กับร่างกาย หรือมีชีวิตอยู่เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกาย โดยไม่สนใจในเรื่องของการแสวงหาและสร้างคุณธรรม ความตายก็จะกลายมาเป็นสิ่งที่สร้างความทุกข์ให้แก่บุคคล ในลักษณะที่ว่า

‘ความกลัวและเป็นทุกข์ทรมานกับความตายสะท้อนถึงการที่บุคคลผู้นั้นยังรักในร่างกายและเรือนร่างจึงไม่ใช่วิถีทางและความเป็นนักปรัชญา เนื่องจากความรักในร่างกายและเรือนร่างคือการยังรักและให้ความสำคัญกับการแสวงหาสิ่งของต่างๆ ที่จะมาตอบสนอง บำรุงบำเรอความอยากของร่างกายและเรือนร่างในรูปของความต้องการในเรื่องของวัตถุและชื่อเสียง’²⁸ ซึ่งหากบุคคลมีแต่แสวงหาสิ่งต่างๆ มาเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกายก็จะดำเนินเรื่องไปไม่มีที่สิ้นสุด และแน่นอนว่าไม่อาจที่จะมีเวลาที่จะมาแสวงหาความรู้

ความตายคือความรู้ที่บุคคลในฐานะของนักปรัชญาใช้เพื่อแยกแยะจิตวิญญาณออกจากร่างกาย โดยตระหนักว่าจิตวิญญาณมีความสำคัญเพื่อการแสวงหาและเข้าถึงความรู้ที่แท้จริง ที่แตกต่างไปจากการใช้หรือพึ่งพาเพียงแค่ง่ายกาย ความรู้ที่ใช้จิตวิญญาณช่วยได้เกิดขึ้นกับบุคคลหรือนักปรัชญาในรูปแบบของคุณธรรมต่างๆ ในบทสนทนา Phaedo โสเกรตีสได้ยกตัวอย่างของคุณธรรมในเรื่องความรู้จักประมาณตน (temperance) ที่มีเป้าหมายถึงการสร้างระเบียบให้เกิดขึ้นมา ส่วนการได้มาถึงระเบียบของจิตวิญญาณนั้นบุคคลผู้นั้นจะต้องมีความรู้เพื่อที่จะได้ให้ความสำคัญระหว่างปัญญาับความต้องการ คือต้องใช้ปัญญาอยู่เหนือเป็นนายควบคุมความต้องการ หรือในเรื่องของความกล้าหาญ (courage/bravery) จะต้องแยกแยะให้ออกระหว่างความ (coward) กับความบ้าบิ่น ที่เป็นคุณธรรมของการที่บุคคลจะรู้จักตนเองและเกิดคุณธรรมในเรื่องของความยุติธรรมตามมาด้วย

ดังนั้นปรัชญาก็คือการที่บุคคลรู้ตัวเกิดความตระหนักในการแสวงหาความรู้และใช้ความรู้มาชี้แนะ ควบคุมและปกครอง ซึ่งการปฏิบัติอย่างถูกต้อง (practice philosophy aright) คุณธรรมในการแยกแยะความรู้ที่แท้จริง และความดีที่แตกต่างไปจากความรู้ที่ได้มาจากหรือผ่านการรับรู้ของผัสสะต่างๆ (senses) ก็จะเกิดตามมาซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีชีวิตที่ดีพร้อมชีวิตที่มีความสุขพร้อม และไม่มีทัศนคติในด้านลบในเรื่องของความตายและความกลัวความตายเกิดขึ้นมาเหมือนอย่างโสเกรตีสกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า ‘การปลูกฝังเรียนรู้ในความตาย (cultivating dying) ย่อมเกิดกับบุคคลผู้ปฏิบัติตนในทางปรัชญาอย่างถูกต้องและเป็นบุคคลที่สภาวะของความตาย (being dead) แทบจะไม่สร้างความสะพรึงกลัว’²⁹

ความกลัวความตายภายหลังโสเกรตีส

ในความหมายของโสเกรตีสปรัชญาก็คือการที่บุคคลผู้นั้นหมั่นดูแลจิตวิญญาณหรือทำการตรวจสอบจิตวิญญาณอยู่เสมอ เนื่องจากจิตวิญญาณเป็นเพียงสิ่งเดียวที่จะช่วยให้มนุษย์เข้าถึงความรู้ ความจริง ความสวยงามและความยุติธรรมหรือโลกของแบบได้ รวมไปถึงความสามารถในการรับมือและเผชิญหน้ากับความตายอย่างกล้าหาญและมีความสุข ความรู้ในเรื่องจิตวิญญาณของโสเกรตีสช่วยให้เราเข้าใจว่ามีชีวิตที่สองและมีความเป็นอมตะรอคอยเราอยู่ ความรู้ในจิตวิญญาณของโสเกรตีสเป็นมรดกที่ส่งผ่านมาถึงต้นยุคกลาง นักเทววิทยาคนสำคัญของคริสต์ศาสนาอย่าง Saint Augustine กล่าวถึงจิตวิญญาณในฐานะของมนุษย์ที่ (ซ่อน) อยู่ภายในตัวเรา (inner man) ในฐานะที่มันเป็นตัวตนเราอีกตัวตนหนึ่งนอกจากตัวตนภายนอก ซึ่งตัวตนภายในมันยังเป็นตัวเราที่แท้จริง จนออกัสตินเน้นย้ำว่า ‘อย่าออกไปภายนอก จงกลับไปสู่ภายในตัวคุณเอง ความจริงอาศัยอยู่ในตัวมนุษย์’³⁰

²⁸Plato. (1999). Phaedo : 68c.

²⁹Plato. (1999).Phaedo : 67e.

³⁰Julian Marias. (1967.) History of Philosophy. Translated from the Spanish by Stanley Appelbaum and Clarence C. Strowbridge. New York: Dover Publications, Inc.,pp.116-118.

ศาสตราจารย์ทางด้านคลาสสิก W.K.C. Guthrie ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า หากเปรียบเทียบชีวประวัติของโสกราตีสกับของเยซูส (Jesus) ในเบื้องต้นนั้นโสกราตีสคือแบบอย่างให้แก่เยซูส ผ่านเรื่องของวีรกรรมในความเป็นมรณะสักขี (martyrdom)³¹ โสกราตีสในฐานะของการเป็นแบบอย่างมรณะสักขีทางโลก (secular martyrdom) ถึงขั้นต้องมีการพิสูจน์ยอมแลกและสละชีวิตเพื่อยืนยันและรักษาความรู้หรืออุดมการณ์ที่ตัวเองเชื่อมั่นว่ามีความถูกต้อง โสกราตีสตายไม่ได้มาจากคมหอกหรือคมดาบ แต่ตายด้วยการสมัครใจดื่มยาพิษแอสม็อก ถือเป็นความตายที่สงบไม่มีความรุนแรงและความเจ็บปวด³²

ความตายของโสกราตีสเป็นวีรกรรมที่นักปรัชญายุคแสงสว่างทางปัญญาอย่างวอลแตร์ (Voltaire) กล่าวสรรเสริญว่า ‘การตายของมรณสักขีแท้จริงแล้วคือการก้าวถึงจุดสูงสุดของปรัชญา’ (The death of this martyr was actually the apotheosis of philosophy) ขณะที่ซีโมนเน่ ไวล์ (Simone Weil) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสกล่าวถึงความตายของนักปรัชญาไว้อย่างน่าสนใจว่า การรู้จักที่จะตายมีความสำคัญกว่าการรู้จักที่จะมีชีวิตอยู่ ความตายคือสิ่งที่มีค่าอย่างยิ่งที่สุดที่ถูกนำมามอบให้แก่มนุษย์ ผู้ใดไม่รู้จักใช้มันคือคนบาปหนักที่สุด³³ กล่าวคือความตายเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงและผูกมัดเอาไว้กับคุณค่าบางอย่าง เป็นการพิสูจน์ว่าสุดท้ายแล้วสิ่งที่คุณค่าผู้นั้นให้ความสำคัญคือสิ่งใด สำหรับนักปรัชญาเองความตายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เนื่องจากในช่วงที่ยังมีชีวิต การใช้ชีวิตในทางปรัชญาคือการเสาะแสวงหาความรู้ผ่านกิจกรรมการพูดคุย สอบถาม แลกเปลี่ยนสนทนาและโต้เถียงกันด้วยการใช้เหตุผล ใช้ความคิดปะทะกัน แต่กิจกรรมในทางคำพูดและทางความคิดที่นักปรัชญาปฏิบัติในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นอาจไม่เพียงพอที่จะเป็นหลักประกันถึงความรู้และชื่อเสียงอันเป็นอมตะของเขา มันจะต้องถูกสืบทอดด้วยความตายในนามของความรู้ ความคิดและสิ่งที่ตนเองได้อุสาค์หมั่นสนทนา คอยสั่งสอนในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่จึงจะนับได้ว่าเป็นแบบอย่างที่เราทำตามและมีความสมบูรณ์สูงสุด

การตายในนามของพระเจ้าและคริสตศาสนา (sanctifying cruelty) การถูกทรมานทารุณ (torture) กลายมาเป็นหนทางไปสู่การปลดปล่อย (salvation) ทั้งตัวบุคคลและเลยไปช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ มรณะสักขีผู้เจ็บปวดทรมานด้วยวิธีการลงโทษผ่านการตรึงกางเขน (crucifixion) จากการถูกการไล่ล่าจากเจ้าหน้าที่โรมันในช่วงเริ่มต้นของคริสตศาสนาถูกยกสถานะกลายมาเป็นนักบุญ (saint) ไม่ว่าจะเป็นสันตะปาปาองค์แรกอย่าง Saint Peter, Saint Andrew, Saint Lawrence, Saint George และ Saint Catherine โดยมีสถานะเป็นรองเพียงแค่พระเยซู³⁴

บรรณานุกรม

Bloom, Allan. (1990). *Giants and Dwarfs*. New York : Simon and Schuster.

De Coulanges, Numa Denis. (2006). *The Ancient City*. New York: Dover Publications, Inc.

Guthrie, W.K.C. (1971). *Socrates*. Cambridge: Cambridge University Press.

Keane, John. (2009). *The Life and Death of Democracy*. London : Simon & Schuster UK Ltd.

Marias, Julian. (1967).. *History of Philosophy*. Translated from the Spanish by Stanley Appelbaum and Clarence C. Strowbridge. New York: Dover Publications, Inc.

Pinker, Steven. (2012) *The Better Angels of Our Nature*. London : Penguin Books.

Plato. (1988). *Early Socrates Dialogues*. Edited by Trevor J. Saunders. Harmondsworth : Penguin Books.

Plato. (1960). *Gorgias*. Translated by Walter Hamilton. Harmondsworth : Penguin Books.

³¹W.K.C. Guthrie. (1971). *Socrates*. Cambridge: Cambridge University Press.,pp.13-14.

³²Emily Wilson. (2007). *The Death of Socrates*. Cambridge : Harvard University Press.,pp.4-5.

³³‘knowing how to die is even more important than knowing how to live. For death is the most precious thing which has been given to man.’

³⁴Steven Pinker. (2012). *The Better Angels of Our Nature*. London : Penguin Books.,pp.19-20.

Plato. (1999). *Phaedo*. Translated with an Introduction and Notes by David Gallop. Oxford : Oxford University Press.

Plato. (1997). *The Complete Works*. Edited, with Introduction and Notes, by John M. Cooper. Indianapolis : Hackett Publishing Company.

Plato. (1974). *The Last Days of Socrates*. Translated by Hugh Tredennick. Harmondsworth : Penguin Books.

Plato. (1968). *The Republic of Plato*. Translated with notes, an Interpretive Essay by Allan Bloom. USA : Basic Books.

Skinner, Quentin. (2010) *The Foundations of Modern Political Thought*. Volume 1 : The Renaissance. Cambridge : Cambridge University Press.

Xenophon. (1990). *Conversations of Socrates*. Translated by Hugh Tredennick and Robin Waterfield, and edited with new material by Robin Waterfield. Harmondsworth : Penguin Books.

Wilson, Emily. (2007). *The Death of Socrates*. Cambridge : Harvard University Press.